

บทที่ 3

การลงทุนในหลักทรัพย์กลุ่มธุรกิจการเกษตรและ อุตสาหกรรมอาหาร

ธุรกิจเกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร เป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยอุตสาหกรรมอาหารเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งสร้างรายได้ให้กับกลุ่มประชากรหลักของประเทศและก่อให้เกิดการจ้างงาน สร้างรายได้รวมถึงการลงทุนจำนวนมาก แต่ในปัจจุบันภาพรวมของอุตสาหกรรมอาหารของไทย ยังคงพึ่งพิงการส่งออกสินค้าเกษตรขั้นพื้นฐาน ไม่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่อุตสาหกรรมอาหารได้เท่าที่ควร สถานภาพอุตสาหกรรมการเกษตร อาหารและเครื่องคัมในประเทศไทยจึงกำลังเผชิญกับการแข่งขันที่รุนแรงจากคู่แข่งที่มีความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่ทัดเทียมหรือดีกว่า จิตความสามารถในการแข่งขันมีแนวโน้มลดลง และกำลังสูญเสียส่วนแบ่งทางการตลาดให้กับประเทศคู่แข่งที่ผลิตด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่า เช่น จีน และเวียดนาม เป็นต้น นอกจากนี้ยังประสบปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ ปัญหาการจัดการวัตถุดิบ การขาดแคลนสาธารณูปโภคพื้นฐาน การพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี การขาดระบบเชื่อมโยงและการรับช่วงการผลิต การตลาด กฎระเบียบของรัฐ และการกีดกันทางการค้า หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างความสามารถในการผลิตและการแข่งขันของอุตสาหกรรมการเกษตร อาหารและเครื่องคัมให้มีความเข้มแข็งขึ้น (กระทรวงอุตสาหกรรม, สำนักงานเศรษฐกิจ-อุตสาหกรรม, 2552, หน้า 1)

อุตสาหกรรมการเกษตร หมายถึง การดำเนินธุรกิจการเกษตร (agribusiness) ให้เกิดผลิตผลจากการเกษตรและจากการจัดหา เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบการแปรรูปโดยระบบอุตสาหกรรมให้ได้ผลิตภัณฑ์ตามต้องการ และให้มีการสูญเสียเปล่าน้อยที่สุด รวมทั้งการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ด้วย

อุตสาหกรรมอาหาร หมายถึง อุตสาหกรรมที่นำผลผลิตจากภาคเกษตร ซึ่งได้แก่ ผลผลิตจากพืช ปศุสัตว์ และประมง มาใช้เป็นวัตถุดิบหลักในการผลิต โดยอาศัยเทคโนโลยีต่าง ๆ ในกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่สะดวกต่อการบริโภค หรือการนำไปใช้ในขั้นต่อไป และเป็นการยืดอายุการเก็บรักษาผลผลิตจากพืช ปศุสัตว์ และประมง โดยผ่านกระบวนการแปรรูปขั้นต้น หรือขั้นกลางเป็นสินค้าสำเร็จรูป หรือขั้นปลายที่เป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป (กระทรวงอุตสาหกรรม, สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, 2542, หน้า 7)

โครงสร้างอุตสาหกรรมการเกษตร อุตสาหกรรมอาหารในประเทศไทย

โครงสร้างอุตสาหกรรมการเกษตร

การจัดทำกรอบแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมการเกษตร ได้แบ่งกลุ่มตามการตลาดออกเป็น 3 กลุ่ม คือ อุตสาหกรรมที่ผลิตเพื่อการส่งออก ได้แก่ ผลิตภัณฑ์อาหาร ผักผลไม้แปรรูป ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ผลิตภัณฑ์ข้าวและธัญพืช หนั๋งพอก และผลิตภัณฑ์หนัง เป็นต้น อุตสาหกรรมที่ผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าหรือเพื่อใช้ภายในประเทศ ได้แก่ น้ำมันพืช ผลิตภัณฑ์นม อาหารสัตว์ เยื่อกระดาษและกระดาษ เป็นต้น และอุตสาหกรรมแปรรูปพื้นบ้านหรืออุตสาหกรรมชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาอุตสาหกรรมการเกษตร ให้เป็นระบบครบวงจร ตั้งแต่การผลิตวัตถุดิบ การแปรรูป การจำหน่ายให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของตลาด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (กระทรวงอุตสาหกรรม, สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, 2542, หน้า 2-4)

1. อุตสาหกรรมที่ผลิตเพื่อการส่งออก

1.1 ผลิตภัณฑ์ที่เป็นอาหาร (food) แบ่งออกได้ 5 ประเภท คือ ผลิตภัณฑ์จากประมง ปศุสัตว์ ผักและผลไม้ ข้าวและธัญพืช และผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง มีโรงงานอุตสาหกรรมประมาณ 6,000 กว่าโรงงาน (ไม่รวมโรงสีข้าว) เป็นโรงงานแปรรูปสัตว์น้ำประมาณ 500 โรงงาน คิดเป็นเงินลงทุนรวมประมาณ 200,000 ล้านบาท ก่อให้เกิดการจ้างงาน 330,000 คน และมีมูลค่าการผลิตในผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ

ภาคอุตสาหกรรม ในปี พ.ศ. 2538 เท่ากับ 111,117 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 8 ของ GDP ภาคอุตสาหกรรม ในปี พ.ศ. 2541 มูลค่าการส่งออกมีจำนวน 232,011 ล้านบาท โดยมีอาหารทะเลแปรรูปส่งออกมากที่สุดถึงร้อยละ 71 ตลาดหลักที่สำคัญ คือ สหรัฐฯ สหภาพยุโรป และญี่ปุ่น ตลาดที่มีคู่แข่งในการขยายตัวในอนาคต คือ แคนาดา ออสเตรเลีย และยุโรปตะวันออก จากการศึกษาความสามารถในการผลิต โดยการวัดค่าต่าง ๆ ปรากฏว่า ในการวัดอัตราการคุ้มครอง หรือ ERP--Effective Rate of Protection โดยใช้อัตราภาษี และมาตรการทางการค้าเปรียบเทียบกับมูลค่าเพิ่มในตลาดโลก ผู้ประกอบการมีโอกาสได้รับผลตอบแทนต่ำกว่าในกรณีปกติ ส่วนการวัดต้นทุนการใช้ทรัพยากรภายในประเทศ หรือ DRC--Domestic Resource Cost ผู้ประกอบการมีศักยภาพในการผลิตเพื่อการส่งออก เพราะมีต้นทุนในประเทศต่ำกว่ารายได้ที่ได้รับต่อหน่วย นอกจากนี้ความสามารถในการแข่งขัน โดยอาศัยค่าดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ หรือ RCA--Revealed Comparative Advantage จากสัดส่วนการส่งออกสินค้าที่ไทยมีความสามารถในการแข่งขัน คือ ผลิตภัณฑ์กุ้ง สำหรับผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ความสามารถในการแข่งขันลดลงเนื่องจาก ปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบ และต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น

1.2 ผลิตภัณฑ์ที่มีโชอาหาร (non food) มีโรงงานอุตสาหกรรมประมาณ 8,110 โรงงาน เป็นโรงงานแปรรูปไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ประมาณ 6,961 โรงงาน หรือร้อยละ 85.80 เงินลงทุนรวมประมาณ 74,200 ล้านบาท ก่อให้เกิดการจ้างงาน 281,829 คน มีมูลค่าการส่งออกในปี พ.ศ. 2541 ประมาณ 136,808 ล้านบาท โดยมีการส่งออกยางพาราและผลิตภัณฑ์ยางพารามากที่สุดถึงร้อยละ 67 ไม้และเครื่องเรือน ร้อยละ 22 และผลิตภัณฑ์หนังร้อยละ 12 ตลาดหลัก คือ ญี่ปุ่น สหรัฐฯ สหภาพยุโรป และเอเชีย จากการพิจารณาความสามารถในการแข่งขันโดยวัดจากค่า RCA ปรากฏว่า ประเทศไทยมีความได้เปรียบมาเลเซีย และอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นประเทศคู่แข่งในเรื่องยางพาราและผลิตภัณฑ์ยางพารา แต่ความสามารถในเชิงแข่งขันในตลาดโลกไม่ค่อยดีนัก สำหรับไม้และเครื่องเรือน ประเทศไทยเสียเปรียบอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย

1.3 ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง เป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกร ผู้ปลูกประมาณ 3 ล้านคน และเป็นผลิตภัณฑ์ทั้งที่เป็นอาหารและที่มีโชอาหารที่ก่อให้เกิดรายได้จากการส่งออกมากกว่าปีละ 20,000 ล้านบาท มันสำปะหลังสดที่ผลิตได้ร้อยละ

55 ใช้ในการแปรรูปเป็นมันอัดเม็ดและมันเส้นเพื่อส่งออกไปตลาดหลัก คือ สหภาพยุโรป ที่เหลือร้อยละ 45 ใช้ในการผลิตแป้งมันสำปะหลัง โดยส่งออกไปแป้งมันสำปะหลังไปจำหน่ายต่างประเทศร้อยละ 60 และอีกร้อยละ 40 ใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เช่น อาหาร สารให้ความหวาน เครื่องดื่ม ยาสีฟัน ยา เครื่องสำอางค์ และผงชูรส เป็นต้น ปัจจุบันประเทศไทยมีการพัฒนาการผลิตและการใช้แป้งมันสำปะหลังในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ แต่การวิจัยและพัฒนาที่จะนำไปสู่การผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ยังมีน้อยส่วนใหญ่อยู่ในระดับห้องปฏิบัติการ ควรที่จะมีการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตอย่างเป็นระบบ และมีการถ่ายทอดสู่ระดับโรงงาน เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์จากมันสำปะหลังในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ได้กว้างขวางมากขึ้น

2. อุตสาหกรรมที่ผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าหรือเพื่อใช้ในประเทศ

2.1 ผลิตภัณฑ์ที่เป็นอาหาร (food) ที่สำคัญคือ อาหารสัตว์ซึ่งมีมูลค่า 9,717 ล้านบาท น้ำมันพืชซึ่งมีมูลค่า 6,164 ล้านบาท และผลิตภัณฑ์นมซึ่งมีมูลค่า 6,146 ล้านบาท

2.1.1 อาหารสัตว์ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) อาหารสัตว์บดสำหรับเป็ด ไก่ โคและสุกร มีสัดส่วนการผลิตประมาณร้อยละ 93 ของการผลิตอาหารสัตว์ทั้งหมด และ (2) อาหารสัตว์สำหรับกึ่งร้อยละ 5 และปลาร้อยละ 2 ต้นทุนการผลิตส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 88 เป็นค่าวัตถุดิบ ซึ่งสูงกว่าประเทศคู่แข่งคือ จีน ทำให้ขีดความสามารถในการแข่งขันลดลง มีผลเชื่อมโยงไปสู่การเลี้ยงสัตว์ที่ต้องรับภาระต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น การผลิตอาหารสัตว์เกือบทั้งหมดใช้บริโภครายในประเทศเป็นหลัก ผู้ผลิตรายใหญ่จึงมุ่งเน้นการทำธุรกิจครบวงจร

2.1.2 น้ำมันปาล์ม โรงงานแปรรูปปาล์มน้ำมันแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ โรงงานสกัดน้ำมันปาล์มดิบ และโรงงานกลั่นน้ำมันปาล์มบริสุทธิ์ น้ำมันปาล์มที่ผลิตได้ใช้เพื่อการบริโภคประมาณร้อยละ 58 (มีส่วนแบ่งในตลาดน้ำมันพืชร้อยละ 60) ที่เหลือใช้ในอุตสาหกรรมสบู่ร้อยละ 10 อาหารว่างและของขบเคี้ยวร้อยละ 9 บะหมี่กึ่งสำเร็จรูปร้อยละ 5 และอื่น ๆ จากการพิจารณาความสามารถในการผลิต โดยดูจากค่า ERP และค่า DRC ประเทศไทยไม่สามารถแข่งขันกับมาเลเซีย ซึ่งเป็นผู้ผลิตรายใหญ่ได้ เนื่องจากมีต้นทุนการผลิตที่สูงกว่า นอกจากนี้จากการวัดค่า RCA ประเทศไทยมีศักยภาพในการแข่งขันต่ำในตลาดโลก

2.1.3 ผลិតภัณฑ์นม ที่นิยมในตลาดคือ นมพร้อมดื่ม ซึ่งมีการผลิตใน 4 ลักษณะ ได้แก่ นมพาสเจอร์ไรซ์ นมสเตอริไลส์ นมยูเอชที และนมเปรี้ยว ปริมาณ นำนมดิบที่ผลิตได้มีประมาณ 400,000 ตันต่อปี หรือคิดเป็นการผลิตนมพร้อมดื่มได้ ประมาณร้อยละ 60 ของปริมาณความต้องการทั้งหมด ทำให้ต้องนำเข้านมผงขาดมันเนย โดยในปี พ.ศ. 2542 มีโควตานำเข้า 68,500 ตัน ผลิตภัณฑ์นมที่มีส่วนแบ่งตลาดมากที่สุด คือ นมยูเอชที ร้อยละ 61 นมเปรี้ยวร้อยละ 19 นมพาสเจอร์ไรซ์ร้อยละ 15 และนมสเตอริไลส์ร้อยละ 5

2.2 ผลิตภัณฑ์ที่มีใช้อาหาร (non food)

2.2.1 เชื้อกระดาษและกระดาษ เป็นอุตสาหกรรมที่ทดแทนการนำเข้าใน ระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ความต้องการใช้กระดาษขยายตัวในอัตราร้อยละ 14 โรงงาน ผลิต เชื้อกระดาษมีจำนวน 6 ราย กำลังการผลิต 626,000 ตัน เชื้อกระดาษที่ผลิตได้เป็นเชื้อใยสั้น ทำให้ต้องนำเข้าเชื้อใยยาวจากสหรัฐอเมริกา แคนาดา และแอฟริกาใต้ ในปี พ.ศ. 2540 ความต้องการมีประมาณ 740,000 ตัน แบ่งเป็นเชื้อใยสั้น 452,000 ตัน และเชื้อใยยาว 288,000 ตัน สำหรับโรงงานกระดาษมีจำนวน 52 โรงงาน กำลังการผลิต 2.8 ล้านตัน ต่อปี แต่ผลิตจริงเพียงร้อยละ 57.2 ของกำลังการผลิตทั้งหมด ในจำนวนนี้เป็นการผลิต กระดาษกราฟร้อยละ 19.8 กระดาษพิมพ์เขียนร้อยละ 13.3 กระดาษแข็งและกล่อง ร้อยละ 4.9 กระดาษหนังสือพิมพ์และกระดาษอนามัยร้อยละ 4.8 และอื่น ๆ ร้อยละ 14.4 ความต้องการใช้ผลิตภัณฑ์กระดาษส่วนใหญ่ ได้แก่ กระดาษพิมพ์เขียน กระดาษบรรจุภัณฑ์ และกระดาษทิชชู

3. อุตสาหกรรมแปรรูปพื้นบ้านหรืออุตสาหกรรมชนบท จากครัวเรือนในชนบท ที่ทำอาชีพอุตสาหกรรมกว่า 900,000 ครัวเรือน เป็นการประกอบอุตสาหกรรมการเกษตร ถึงร้อยละ 87 และเกี่ยวข้องกับประชากรมากกว่า 1.7 ล้านคน ส่วนใหญ่มีขนาดการผลิต ที่เล็ก โดยใช้เครื่องมืออุปกรณ์การผลิตที่ไม่ซับซ้อน ประมาณร้อยละ 50 มีมูลค่าการผลิต ไม่เกิน 300,000 บาทต่อปี อุตสาหกรรมการเกษตรในระดับครัวเรือนที่มีความเป็นไปได้ สูงที่จะพัฒนาให้เป็นอาชีพหลัก ได้แก่ อาหารและผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพรที่อาศัย ภูมิปัญญาพื้นบ้านแหล่งวัตถุดิบในพื้นที่ โดยการส่งเสริมให้เกิดระบบเชื่อมโยงการผลิต

และการตลาด ระหว่างกลุ่มผู้ผลิตรายย่อยกับผู้ผลิตรายใหญ่ เพื่อพัฒนาระบบการผลิตระดับครัวเรือนให้มีมาตรฐานสูงขึ้น โดยมีแนวทางในการพัฒนาดังนี้

- 3.1 ใช้แนวความคิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง
- 3.2 เป็นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- 3.3 ใช้กลยุทธ์การประสานระหว่างชนบท ภาครัฐ เอกชน และสถาบันการเงิน
- 3.4 พัฒนาคนทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้อง
- 3.5 พัฒนาระบบเงินทุนในชนบท
- 3.6 พัฒนาช่องทางการตลาดและการจัดจำหน่าย
- 3.7 ยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์
- 3.8 พัฒนาระบบข้อมูลและข่าวสาร

โครงสร้างอุตสาหกรรมอาหารในประเทศไทย

โครงสร้างของอุตสาหกรรมอาหาร โดยทั่วไปแล้วแบ่งออกเป็น 12 สาขาย่อย จากการแบ่งของกลุ่มอุตสาหกรรมอาหาร สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย มีรายละเอียด ดังนี้ (กระทรวงอุตสาหกรรม, สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, 2545, หน้า 10-11)

1. เนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วยสินค้า คือ ผลิตภัณฑ์จากเนื้อสุกร โค กระบือ ไก่ เป็ด ห่าน นกทุกประเภท แพะ แกะ จระเข้ กบ เต่า ตะพาบ ไข่ รังนก และอื่น ๆ โดยสินค้าสำคัญ กลุ่มนี้ ได้แก่ ไก่แช่เย็นแช่แข็ง สินค้าสำเร็จรูปจากเนื้อไก่ และเนื้อสุกร เช่น ไส้กรอก ลูกชิ้น หมูหยอง และหมูแผ่น เป็นต้น

2. ผลิตภัณฑ์ประมง ประกอบด้วยสินค้า คือ ผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำจืดและน้ำเค็ม เช่น ปลา กุ้ง หอย ปู หมึก กุ้ง ปลิงทะเลและแมงกะพรุน เป็นต้น รวมปลาป่นสำหรับมนุษย์ โดยสินค้าสำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ กุ้งสดแช่เย็น แช่แข็ง ปลาทูน่ากระป๋อง อาหารทะเลอบแห้ง และอาหารทะเลกระป๋อง เป็นต้น

3. ผัก ผลไม้สดและแปรรูป ประกอบด้วยสินค้า คือ ผักและผลไม้ต่าง ๆ ทั้งในรูปผลสด แห้ง และแช่แข็ง แปรรูปอื่น ๆ และน้ำผักผลไม้ รวมถึง สาหร่าย หัวหอม กระเทียมสด พริกไทยสด ถั่ววอลนัท มะม่วงหิมพานต์ โดยสินค้าที่สำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ สับปะรดกระป๋อง น้ำสับปะรด ผักผลไม้กระป๋อง ผักผลไม้อบแห้งแช่แข็ง และน้ำผลไม้อื่น ๆ

4. รัญพืชและผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วยสินค้า คือ แป้งและผลิตภัณฑ์จากแป้ง โดยสินค้าที่สำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ แป้งข้าวเจ้า แป้งข้าวเหนียว แป้งมันสำปะหลัง เส้นหมี่ และบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป

5. เครื่องเทศ เครื่องปรุงรส ประกอบด้วยสินค้า คือ กระเทียมผล พริกไทยป่น เม็ดกระวาน กานพลู อบเชย ลูกและดอกจันทร์เทศ เมล็ดผักชี ขิง ขมิ้น เครื่องเทศผสมอื่น ๆ เครื่องปรุงรส เช่น น้ำปลา น้ำส้มสายชู ซอสพริก ซอสมะเขือเทศ ซีอิ๊ว เต้าเจี้ยว กะปิ เครื่องแกงสำเร็จรูป และผงชูรส เป็นต้น

6. นมและผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วยสินค้า คือ นมสด นมพร้อมดื่ม นมเปรี้ยว นมอัดเม็ด นมผง นมข้นหวาน โยเกิร์ต คริม เนย ไอศกรีม และผลิตภัณฑ์ที่มีนมเป็นส่วนประกอบหลัก ไม่ว่าจะเป็นนมโค หรือสัตว์อื่น ๆ

7. น้ำตาลและขนมหวาน ประกอบด้วยสินค้า คือ น้ำตาลดิบ น้ำตาลทราย ไซรัป น้ำตาลก้อน และอื่น ๆ รวมถึงน้ำผึ้ง กากน้ำตาล ลูกอม และหมากฝรั่ง

8. เครื่องดื่ม ประกอบด้วยสินค้าสำคัญ คือ เครื่องดื่มไม่มีแอลกอฮอล์ เช่น น้ำหวาน น้ำรสผลไม้ที่วัตถุดิบมาจากน้ำผสมวัตถุดิบรส น้ำเก๊กฮวย น้ำดื่ม น้ำแร่ น้ำแข็ง น้ำอัดลม เครื่องดื่มเกลือแร่ เครื่องดื่มผง นมถั่วเหลือง โยเกิร์ต และเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ทุกประเภท

9. ชา กาแฟ โกโก้ ประกอบด้วยสินค้า คือ เมล็ดกาแฟดิบ กาแฟสำเร็จรูป กาแฟคั่วบด กาแฟกระป๋อง ใบชาแห้ง ชาสำเร็จรูป เครื่องดื่มชากระป๋อง เมล็ดโกโก้ โกโก้ผง เครื่องดื่มโกโก้ และผลิตภัณฑ์ที่คล้ายกัน รวมถึงช็อกโกแลต

10. น้ำมันและไขมัน ประกอบด้วยสินค้า คือ เมล็ดพืชน้ำมันต่าง ๆ เช่น ปาล์ม ถั่วลิสง ถั่วเหลือง งา เมล็ดทานตะวัน ไขมันจากสัตว์และพืชทั้งในลักษณะดิบ และผ่านกระบวนการ เป็นต้น

11. อาหารสัตว์ ประกอบด้วยสินค้า คือ มันสำปะหลังอัดเม็ด เศษมัน กากที่เหลือจากการผลิตน้ำมันจากพืช เช่น กากถั่วเหลือง กากจากน้ำมันรำข้าว ปลาป่น เศษกระดูก และน้ำคั้นจากสัตว์ ผลิตภัณฑ์ประมง อาหารสัตว์เลี้ยง เช่น ปลากระป๋อง อาหารสุนัข และแมว อาหารสัตว์อื่น ๆ ที่จัดทำเพื่อจำหน่ายปลีก รวมถึง ฟาง แกลบ หญ้า และพืชอาหารสัตว์อื่น ๆ

12. ผลิตภัณฑ์อาหารและอื่น ๆ ประกอบสินค้า คือ ผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะการบริโภคไม่เหมือนอาหารปกติ มีรูปแบบเป็นน้ำ เม็ด แคปซูล มีจุดประสงค์เฉพาะ เพื่อการบริโภค รวมถึงอาหารอื่น ๆ ที่ไม่สามารถจัดเข้าในกลุ่ม 11 กลุ่มแรกได้ เช่น อาหารที่ผสมเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน อาหารทางการแพทย์ อาหารสำเร็จรูปที่มีส่วนผสมของวัตถุดิบหลายชนิด

ปัญหาและอุปสรรคของอุตสาหกรรมเกษตร อุตสาหกรรมอาหารในประเทศไทย

ปัญหาและอุปสรรคของอุตสาหกรรมเกษตร อุตสาหกรรมอาหาร มีรายละเอียดดังนี้ (กระทรวงอุตสาหกรรม, สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, 2542, หน้า 5-6; 2545, หน้า 64)

1. ปัญหาโดยส่วนรวมของอุตสาหกรรมเกษตร

1.1 ขาดวิสัยทัศน์และนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรให้ครบวงจร

1.2 การขาดแคลนวัตถุดิบ เป็นปัญหาสำคัญของอุตสาหกรรมเกษตร ทั้งในด้านปริมาณ คุณภาพ และราคาไม่แน่นอน วัตถุดิบบางประเภทต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ซึ่งต้องเสียค่าธรรมเนียมพิเศษในการนำเข้า ทำให้ผู้ประกอบการมีภาระต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น

1.3 แรงงานที่สำคัญ คือ การขาดแคลนแรงงานที่มีฝีมือด้านเทคนิค และด้านบริหาร นอกจากนี้ค่าจ้างแรงงานมีแนวโน้มสูงขึ้น

1.4 เทคโนโลยีการผลิต ขาดการประสานความร่วมมือในการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตที่เหมาะสม ทั้งในกระบวนการผลิตต่อเนื่องและการผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ รวมทั้งขาดการเผยแพร่ผลงานวิจัยที่เป็นประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

1.5 ขาดความเข้มแข็งในการเจรจาตลาดทั้งตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ และขาดการประชาสัมพันธ์ถึงการใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย

1.6 การกีดกันทางการค้าของประเทศคู่ค้า โดยใช้มาตรการที่มีใช้ภาษีศุลกากร (non tariff barrier) เช่น มาตรฐานสุขอนามัย การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มาตรฐานคุณภาพตามระบบ ISO การตรวจสอบคุณภาพและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์

1.7 กฎระเบียบข้อบังคับของรัฐ ไม่เอื้อประโยชน์ต่อการประกอบการ-
อุตสาหกรรมบางหน่วยงานยังเน้นในเรื่องของการควบคุม และมีขั้นตอนการปฏิบัติที่
ซ้ำซ้อน ซึ่งนอกจากจะเพิ่มภาระให้แก่ผู้ประกอบการแล้วยังเพิ่มต้นทุนในการผลิตสินค้า

1.8 การบริการด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ไม่สะดวก และไม่เพียงพอกับ
ความต้องการ อัตราค่าบริการสูง เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ขาดความได้เปรียบในการแข่งขัน
กับต่างประเทศ

1.9 ขาดการสนับสนุนเงินกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพ
การผลิต หรือเพื่อซื้อเทคโนโลยีที่จำเป็นจากต่างประเทศ

1.10 ขาดระบบการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. อุตสาหกรรมแปรรูปพื้นบ้านหรืออุตสาหกรรมชนบท มีปัญหาที่แตกต่างกัน
ตามสภาพท้องถิ่นและลักษณะการประกอบกิจกรรม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

2.1 ปัญหาโครงสร้างของอุตสาหกรรมเป็นการผลิตในลักษณะกิจกรรมเสริม

2.2 ขาดความรู้หลาย ๆ ด้านทั้งในด้านเทคโนโลยีการผลิต การบริหาร
การจัดการและการตลาด รวมทั้งการวิเคราะห์ความเหมาะสมในการลงทุน

2.3 ขาดการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมในระดับครัวเรือน เนื่องจาก
ขาดความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานวิจัยและกลุ่มผู้ผลิต

2.4 ตลาดแคบ อาศัยตลาดท้องถิ่นเป็นหลัก และผลิตภัณฑ์บางชนิดต้องแข่งขัน
กับการผลิตระดับโรงงาน

2.5 ขาดการประสานนโยบายในการพัฒนาอุตสาหกรรมระดับครัวเรือนที่มี
เอกภาพ

3. อุตสาหกรรมอาหารในประเทศไทย ปัญหาอุตสาหกรรมอาหารของประเทศ
ส่วนใหญ่เกิดขึ้นเนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ที่สนับสนุนการแข่งขันของอุตสาหกรรมอาหาร
ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง เช่น กลไกการสนับสนุน
จากภาครัฐ การแข่งขันและการกีดกันทางการค้าเพิ่มขึ้น ความได้เปรียบในการแข่งขัน
ของอุตสาหกรรมอาหารไทยเริ่มลดลงจากสาเหตุของปัจจัยการผลิต และการจัดการ
ด้านสุขอนามัยอาหาร เป็นต้น ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลต่อความสามารถทางการแข่งขัน
ของอุตสาหกรรมอาหารอย่างต่อเนื่องและเริ่มรุนแรงชัดเจนมากขึ้นในปัจจุบัน

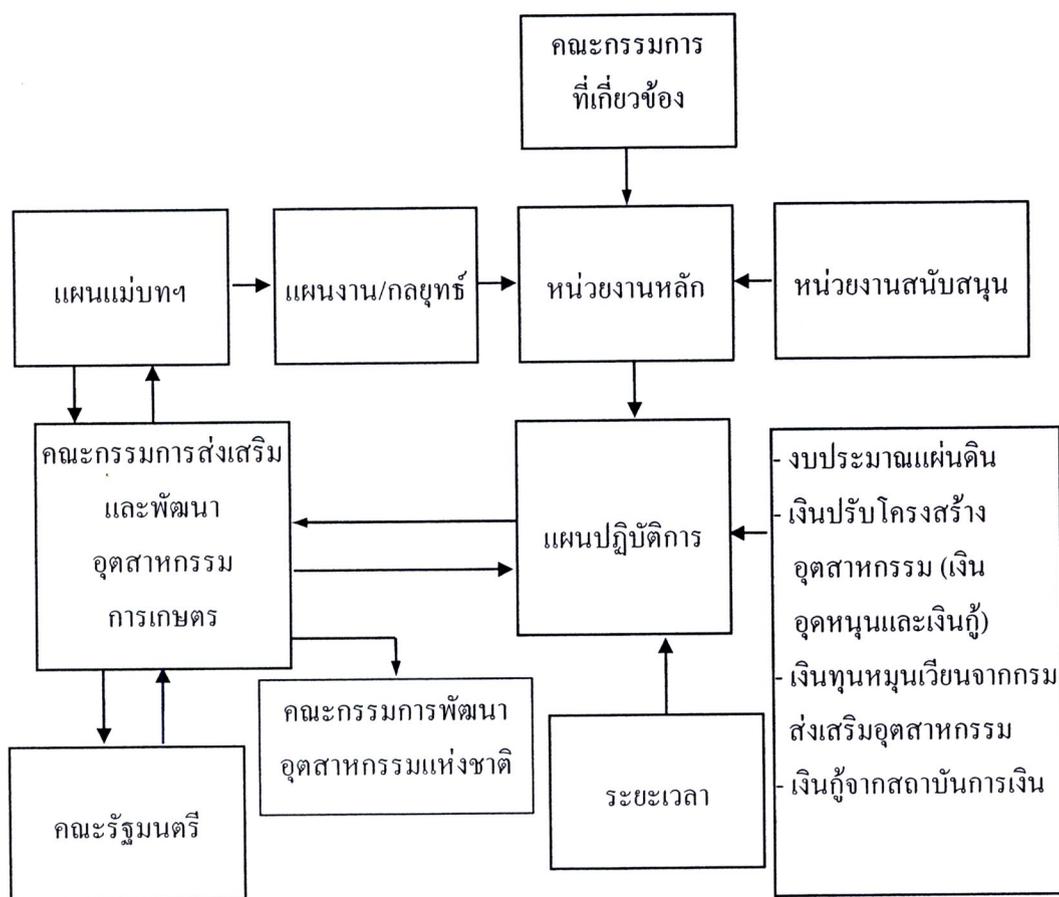
การจัดทำแผนแม่บทอุตสาหกรรมเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตร และอุตสาหกรรม- อาหาร

แผนงานและกลยุทธ์ในการพัฒนาอุตสาหกรรมแต่ละกลุ่มเป็นผลมาจากการศึกษา สถานภาพโครงสร้างด้านการผลิตด้านการตลาดการส่งออกและปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ รวมทั้งมีความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมรายสาขาที่เกี่ยวข้องในแผนปรับโครงสร้าง อุตสาหกรรม 13 สาขาด้วยตามกลยุทธ์ในแต่ละแผนงานได้ระบุหน่วยงานที่เป็น ผู้รับผิดชอบหลักและหน่วยงานสนับสนุนไว้แล้วสำหรับขั้นตอนในการดำเนินงานตาม แผนแม่บทฯ หลังจากได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีแล้ว มีดังนี้ (กระทรวง- อุตสาหกรรม, สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, 2542, หน้า 9)

1. กระทรวงอุตสาหกรรมในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบในการประสานและจัดทำ แผนภายใต้คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมจะเป็นผู้จัดประชุมชี้แจง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจแผนแม่บทฯ ในประเด็นต่าง ๆ คือ ขั้นตอนใน การดำเนินงานความเชื่อมโยงของหน่วยงานหลักหน่วยงานสนับสนุนงบประมาณ การประสานแผนและการติดตามประเมินผล

2. หน่วยงานหลักซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบแต่ละแผนงานจะเป็นองค์กรหลักใน การเชิญประชุมหารือร่วมกับหน่วยงานสนับสนุนและการประสานงานกับคณะกรรมการ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในเชิงนโยบายเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับแผนงานกลยุทธ์ นั้น ๆ โดยจัดลำดับความสำคัญพร้อมทั้งระบุงบประมาณและระยะเวลาในการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยให้มีการใช้งบประมาณและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมีความเป็นเอกภาพ ในระดับปฏิบัติและเป็นไปในทิศทางที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน

3. คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรจะทำหน้าที่เป็น หน่วยงานกลางในการประสานแผนกำกับดูแลและติดตามประเมินผล โดยการจัดตั้ง คณะอนุกรรมการประสานแผนหรือคณะอนุกรรมการกำกับดูแลและติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องทั้งในด้านนโยบายงบประมาณและการปฏิบัติที่มีผลเป็นรูปธรรม

ภาพ 4 การบริหารการพัฒนาอุตสาหกรรม การกำกับดูแลและการติดตามประเมินผล
ที่มา. จาก แผนแม่บทอุตสาหกรรมเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตร พ.ศ. 2543-2547
(หน้า 10), โดย สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม, 2542,
กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

สถานการณ์อุตสาหกรรมเกษตร อุตสาหกรรมอาหารในประเทศไทย

สถานการณ์อุตสาหกรรมเกษตร อุตสาหกรรมอาหาร สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะ
มีรายละเอียดดังนี้ (กระทรวงอุตสาหกรรม, สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, 2542, หน้า 2;
2545, หน้า 8-9; กลุ่มงานวิเคราะห์ภาวะเศรษฐกิจและสังคม, 2554; สำนักงานเศรษฐกิจ-
การเกษตร, 2553, หน้า 11-13)

ระยะแรก ก่อนวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540

ในระยะแรกก่อนวิกฤติเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 เป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมในช่วงแรก ๆ มีวัตถุประสงค์ในการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าหรือเพื่อใช้ภายในประเทศ เป็นประการสำคัญ ต่อมาเมื่อการผลิตขยายตัวมากขึ้นผู้ประกอบการมีความรู้ความชำนาญมากขึ้น อุตสาหกรรมเริ่มได้ประโยชน์จากการผลิตในปริมาณมาก และเกิดศักยภาพในการส่งออก การพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารจึงเปลี่ยนทิศทางการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าไปสู่การผลิตเพื่อส่งออกและสามารถนำรายได้มาสู่ประเทศมากขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาสินค้าที่ส่งออกกว่าร้อยละ 70 จะเป็นสินค้าเกษตรส่วนเกินจากการบริโภคภายในประเทศ และใช้เทคโนโลยีอย่างง่ายในการถนอมอาหาร เช่น การตากแห้ง การคอง และการฉาบหรือเคลือบน้ำตาล ต่อมารัฐบาลได้ดำเนินนโยบายสนับสนุนอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า โดยนำเทคโนโลยีการผลิตนมข้นหวาน ผักและผลไม้กระป๋องมาจากประเทศไต้หวัน ประเทศญี่ปุ่น เพื่อทำการผลิตในประเทศ และเริ่มมีการส่งออก ในช่วงนี้ประเทศไทยมีรายได้จากการส่งออกอาหารแปรรูปจากการเกษตรมากขึ้น รัฐบาลจึงเปลี่ยนมาใช้นโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ผลิตเพื่อการส่งออก อย่างไรก็ตามผู้ผลิตในภาคอุตสาหกรรมอาหารยังคงขาดความชำนาญทั้งในด้านการผลิตและการตลาด ช่วงเวลาดังกล่าวจึงมีการปรับปรุง Technology Knowhow เพื่อให้สินค้ามีคุณภาพได้มาตรฐานและสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าในตลาดต่างประเทศได้ ในช่วงระยะนี้จึงเป็นช่วงที่ภาคอุตสาหกรรมมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยมีความได้เปรียบในเรื่องค่าแรงงานซึ่งต่ำกว่าต่างประเทศ ผู้ผลิตมีความรู้ความชำนาญในการผลิตมากขึ้นสามารถผลิตและขายสินค้าจนเกิดการประหยัดต่อขนาด (economies of scale) ในขณะเดียวกันสินค้าอุตสาหกรรมอาหารของไทยก็ประสบความสำเร็จในการเข้าสู่ตลาดต่างประเทศ อุตสาหกรรมอาหารจึงเติบโตไปพร้อมกับอุตสาหกรรมเกษตรและอุตสาหกรรมอื่น ๆ อย่างรวดเร็ว ในช่วงเวลานี้ได้มีการนำเทคโนโลยีจากยุโรปและอเมริกาเข้ามาปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตด้วย ต่อมาเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 บทบาทของภาคอุตสาหกรรมเกษตรและอุตสาหกรรมอาหารมีความเด่นชัด เมื่อประเทศประสบวิกฤติทางการเงิน และเศรษฐกิจเข้าสู่ภาวะถดถอยในกลางปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา การเกษตรจึงได้รับการกล่าวขานซึ่งถือเป็นความหวังสำคัญที่จะช่วยกู้เศรษฐกิจของชาติ

ด้วยเหตุผลหลายประการที่สำคัญ คือ เป็นแหล่งรองรับการตกงานของแรงงานคืนถิ่น และ ศักยภาพการผลิตสินค้าเกษตรของไทย ซึ่งสามารถแข่งขันกับตลาดโลกได้หลายชนิด แม้ว่าปัญหาต้นทุนการผลิตค่อนข้างแพงอันสืบเนื่องมาจากค่าจ้างที่สูงขึ้นในช่วงก่อนวิกฤติ ก็ตาม นอกจากนี้ยังมีความคาดหวังอย่างสูงที่จะให้ภาคเกษตรเป็นแหล่งนำเข้าสู่สุทธิเงินตรา ต่างประเทศ เพราะปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่มีอยู่ในประเทศ ส่วนที่นำเข้าค่อนข้างต่ำเมื่อ เปรียบเทียบกับสินค้าอื่น ๆ อย่างเช่น เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ หรือคอมพิวเตอร์ เป็นต้น มีการนำสินค้าการเกษตรซึ่งเป็นทรัพยากรภายในประเทศมาแปรรูปทำอาหารเพิ่มขึ้นเพื่อ ส่งออก ในทางตรงกันข้ามภาคเกษตรมีการนำเข้าส่วนใหญ่เป็นปุ๋ยเป็นต้นทุนเงินสด เมื่อเงินบาทลดค่าลง ต้นทุนเงินสดในส่วนนี้อาจสูงขึ้นเกือบเท่าตัวหลังการลอยค่าเงินบาท แล้วนั้น มูลค่าสินค้าเกษตรและอาหารแปรรูปส่งออกสูงขึ้น โดยเปรียบเทียบกับช่วงเวลา เดียวกันของปีก่อน ซึ่งเป็นไปตามความคาดหมายและช่วยให้ดุลการค้าระหว่างประเทศ ของไทย ซึ่งเคยติดลบมาเกินกว่าทศวรรษกลับเป็นบวกได้ในเดือนมกราคมถึงมีนาคม พ.ศ. 2541

ระยะที่สอง พ.ศ. 2541 ถึง พ.ศ. 2550

ในสถานการณ์ที่ภาวะเศรษฐกิจชะลอตัวและมีการเปลี่ยนแปลงระบบอัตรา- แลกเปลี่ยนทำให้อุตสาหกรรมการเกษตรมีบทบาทเด่นชัดมากยิ่งขึ้น แม้ว่าจะมีมูลค่า การส่งออกคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 17.34 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมดในปี พ.ศ. 2541 ดังนั้นอุตสาหกรรมการเกษตรจึงเป็นอุตสาหกรรมที่จะช่วยแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ของประเทศได้ดีกว่าอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ ที่ต้องพึ่งพาการนำเข้าวัตถุดิบ เทคโนโลยี เครื่องจักรอุปกรณ์ เงินทุนจากต่างประเทศ อันเนื่องมาจากการใช้วัตถุดิบที่ผลิตภายใน ประเทศเป็นหลักและแรงงานที่มีคุณภาพมีการพัฒนาเทคโนโลยีในกระบวนการผลิต มาเป็นลำดับจนสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับในตลาดต่างประเทศ แม้ว่าในระยะที่ผ่านมาอุตสาหกรรมการเกษตรของไทยจะมีศักยภาพในการผลิต และ การส่งออกเพิ่มขึ้นมาโดยตลอด แต่การเจริญเติบโตยังไม่สามารถขยายตัวไปได้เท่าที่ควร เนื่องจากประสบปัญหาอุปสรรคทั้งภายในและภายนอกประเทศปัจจัยภายในที่มีผลกระทบ ต่อการผลิตและการส่งออกสินค้าของไทย ได้แก่ ปัญหาด้านวัตถุดิบที่การจัดการผลิตยัง

ไม่มีประสิทธิภาพการขาดแคลนสาธารณูปโภคพื้นฐาน ปัญหาด้านกฎระเบียบของรัฐที่ไม่มีความคล่องตัวและซ้ำซ้อน การพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตยังมีน้อยขาดระบบเชื่อมโยง การรับช่วงการผลิตการตลาด ในส่วนของปัจจัยภายนอกที่สำคัญ เช่น การแข่งขันในตลาดต่างประเทศที่มีความรุนแรงยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางการค้าสู่ยุคการค้าเสรี การดำเนินการภายใต้ข้อตกลงขององค์การการค้าโลก การรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการค้า เช่น เขตการค้าเสรีอาเซียน เป็นต้น รวมทั้งปัญหาการกีดกันทางการค้าที่มีใช้ภายใต้กฎการค้า โดยเฉพาะด้านคุณภาพมาตรฐานสินค้า สุขอนามัย และด้านสิ่งแวดล้อมปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ แต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการดำเนินการมาตรการ เพื่อแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปโดยเร็วภายใต้อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานนั้น ๆ ซึ่งยังไม่มีประสานความเชื่อมโยงในการดำเนินงานที่สอดคล้องกันเท่าที่ควร ดังนั้นการสร้างความสามารถในการผลิตและการแข่งขันให้อุตสาหกรรมการเกษตรมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น จึงควรจะได้มีการดำเนินการในแผนงานต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกันระหว่างหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงอุตสาหกรรม และกระทรวงพาณิชย์ ตั้งแต่การผลิตวัตถุดิบ การนำวัตถุดิบเข้าสู่กระบวนการแปรรูปในโรงงานอุตสาหกรรม จนถึงการส่งออกจำหน่ายทั้งตลาดภายในและต่างประเทศ นอกจากนี้ยังต้องอาศัยหน่วยงานสนับสนุนอื่น ๆ ร่วมด้วย ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการคลัง กระทรวงต่างประเทศ กระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม เป็นต้น ดังนั้นการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรจึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะสนับสนุนให้อุตสาหกรรมการเกษตรมีการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นระบบ โดยประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหลัก และหน่วยงานสนับสนุนที่เกี่ยวข้องต่อไป

ส่วนในภาคอุตสาหกรรมอาหารนั้น ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นยุคแห่งการเปิดเสรีทางการค้าการแข่งขันของอุตสาหกรรมอาหารในตลาดโลกสูงขึ้น เนื่องจากมีประเทศผู้ผลิตรายใหม่ซึ่งมีค่าจ้างแรงงานต่ำและมีวัตถุดิบที่คล้ายคลึงกับไทยเข้าสู่ตลาดโลกนอกจากนี้ กฎเกณฑ์การค้าโลกยังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้ประกอบการที่อยู่ในอุตสาหกรรมอาหารจึงจำเป็นต้องเร่งพัฒนาความสามารถทั้งในเรื่องเทคโนโลยีการผลิตการตลาดและการจัดการอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งพยายามผลิตสินค้าให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นในขณะเดียวกัน

ยังจำเป็นต้องให้ความสำคัญทางด้านความสะอาดและสุขอนามัยควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเองเข้าสู่มาตรฐานสากลต่าง ๆ เช่น ISO 9000 ISO 14000 HACCP เพื่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืนความสำคัญของอุตสาหกรรมอาหารที่มีต่อเศรษฐกิจไทยนั้นมีมูลค่ากว่า 1.2 ล้านล้านบาท มีมูลค่าเพิ่มในตัวอุตสาหกรรมประมาณร้อยละ 19 ของมูลค่าเพิ่มของภาคอุตสาหกรรม รวมเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบภายในประเทศมากกว่าร้อยละ 80 มีต้นทุนการใช้ทรัพยากรต่ำจึงมีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบและความสามารถในการแข่งขันสูง อีกทั้งยังเป็นตลาดรองรับผลิตผลทางการเกษตรเป็นแหล่งจ้างงานมากกว่า 10 ล้านคน ในอุตสาหกรรมอาหารเกษตรและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง โดยสินค้าอาหารที่ไทยส่งออกคิดเป็นร้อยละ 13 ของสินค้าส่งออกทั้งประเทศ คิดเป็นสัดส่วนของการส่งออกสินค้าประมงและผลิตภัณฑ์ประมงร้อยละ 42 สินค้าผักผลไม้และผลิตภัณฑ์ร้อยละ 10 สินค้าเนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์ร้อยละ 8 และสินค้าอาหารอื่น ๆ ร้อยละ 40 ของสินค้าอาหารส่งออกโดยรวมทั้งหมดอย่างไรก็ตามภายใต้กติกาการเปิดเสรีทางการค้าโลกทำให้การส่งออกสินค้าอาหารของไทยได้รับผลกระทบมาอย่างต่อเนื่องอันเป็นผลมาจากปัญหาต่าง ๆ หากไม่เร่งดำเนินการแก้ไขจะทำให้การส่งออกของอุตสาหกรรมอาหารไทยลดลงซึ่งในทุก ๆ การส่งออกกว่า 17,000 ล้านบาท การจ้างงานรวมทุกสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องลดลงประมาณ 99,000 คน และเกิดการสูญเสียสวัสดิการประมาณ 6,000 ล้านบาทต่อปี จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืนให้เกิดขึ้นกับอุตสาหกรรมอาหารของไทย ทางหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้บังเกิดขึ้นก็คือ การมีแผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารของประเทศโดยมีเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจนและต่อเนื่องระหว่างภาครัฐ และเอกชน

ระยะที่สาม พ.ศ. 2551 ถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2554)

ในช่วงต้นของสถานการณ์อุตสาหกรรมเกษตรในปี พ.ศ. 2551 และปี พ.ศ. 2552 ราคาสินค้าเกษตรส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ดี จึงใจให้เกษตรกรขยายการผลิตเพิ่มขึ้น ความต้องการสินค้าเกษตรจากตลาดโลกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผลผลิตสินค้าเกษตรหลายชนิด โดยเฉพาะข้าว ขณะเดียวกันสินค้าเกษตรในกลุ่มพืชพลังงานทดแทน เช่น

ปาล์มน้ำมัน มันสำปะหลัง และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ก็เป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศอย่างมาก ในด้านการผลิตเองก็สามารถเก็บเกี่ยวออกสู่ตลาดได้ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม และคาดว่าแนวโน้มปริมาณผลผลิตจะเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปีที่ผ่านมา เนื่องจากสภาพอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการผลิตจึงทำให้อุตสาหกรรมเกษตรในช่วงต้นระยะนี้มีอัตราการเจริญเติบโตจากระยะดังกล่าว ส่วนปี พ.ศ. 2553 ถึงปี พ.ศ. 2554 สถานการณ์ภัยแล้งในปี พ.ศ. 2553 มีความรุนแรงมากกว่าปี พ.ศ. 2552 เนื่องจากเกิดปรากฏการณ์เอลนีโญ ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2552 ต่อเนื่องมาจนถึงกลางปี พ.ศ. 2553 ส่งผลให้เกิดความแห้งแล้งผิดปกติเป็นระยะเวลานาน ประกอบกับน้ำต้นทุนในอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เหลือน้อยมาก ทำให้มีน้ำสำรองไม่เพียงพอที่จะทำการเกษตร โดยมีพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายจากภัยแล้งสินค้าที่ได้รับผลกระทบ ประกอบด้วย ข้าวนาปรัง สับปะรด ปาล์มน้ำมัน และไม้ผลสินค้าที่ได้รับผลกระทบไม่มาก ประกอบด้วย ข้าวนาปี มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน ปศุสัตว์ และสินค้าประมง จากสถานการณ์ปกติคาดว่าจะขยายตัวประมาณร้อยละ 3.1 แต่เมื่อประเมินผลกระทบของภัยแล้ง ทำให้การเจริญเติบโตของภาคเกษตรลดลงประมาณร้อยละ 0.2 มาอยู่ที่ร้อยละ 2.9 และหากรวมภาวะภัยแล้งศัตรูพืช โรคระบาด และสถานการณ์น้ำในเขื่อนหลักที่ลดน้อยกว่าปกติ คาดว่าภาคเกษตรจะขยายตัวประมาณร้อยละ 2.7 ในปี พ.ศ. 2553 ส่วนรายได้เกษตรกรในภาวะปกติอยู่ที่ประมาณ 130,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี จะลดลงอีกประมาณ 2,450 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ซึ่งกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมาก คือ ผู้ปลูกข้าวนาปรัง และไม้ผลไม้ยืนต้น แนวโน้มภาพรวมสินค้าเกษตรที่สำคัญของปี พ.ศ. 2554 ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน ปาล์มน้ำมัน ยางพารา สับปะรด ไข่เนื้อ สุกร และกุ้ง โดยเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2553 แล้วพบว่า ด้านการผลิตสินค้าพืชที่เพิ่มขึ้น การส่งออกมีปริมาณมาก ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากโครงการรับจำนำ ปี พ.ศ. 2551/52 สำหรับน้ำตาลปริมาณการส่งออกลดลงเพราะผลผลิตลดลง ประกอบกับมีการจัดสรรเพื่อบริโภคในประเทศเพิ่มขึ้น เพราะอุตสาหกรรมต่อเนื่องขยายการผลิตเพิ่มมูลค่าการส่งออก คาดว่าจะเพิ่มขึ้นจากการที่ราคาส่งออกสูงขึ้น เนื่องจากราคาในตลาดโลกเพิ่มสูงขึ้นในส่วนของแนวโน้มราคาที่เกษตรกรขายได้พบว่า สินค้าพืชเพิ่มขึ้นเพราะผลผลิตของโลกลดลง เศรษฐกิจเริ่มขยายตัวเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ความต้องการของโลกเพิ่มขึ้นและความต้องการใช้ภายในประเทศโดยเฉพาะใน

อุตสาหกรรมต่อเนื่องเพิ่มขึ้นอีกด้วย ดังนั้นสรุปได้ว่าสินค้าเกษตรในช่วงต้นระยะนี้จะผลิตสินค้าเกษตรได้มาก เนื่องจากไม่ประสบปัญหาทางภัยธรรมชาติมาก ความต้องการสินค้าเกษตรทั้งในประเทศและต่างประเทศเองก็อยู่ในระดับสูง จึงเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาผลิตสินค้าทางการเกษตรมากขึ้น แต่ในปีพ.ศ. 2553 มีภัยธรรมชาติเข้ามามีอิทธิพลทำให้ผลผลิตของสินค้าเกษตรลดลง เกิดโรคระบาดในสินค้าเกษตร แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2554 มีแนวโน้มว่าผลผลิตจะเพิ่มขึ้น การส่งออกก็เพิ่มขึ้นเนื่องจากราคาในตลาดโลกเพิ่มสูงขึ้นและผลผลิตของโลกลดลงส่งผลให้ความต้องการของโลกเพิ่มขึ้น สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรจึงมีอัตราการขยายตัวที่ดีขึ้นตามมา

ส่วนในภาคอุตสาหกรรมอาหารระยะนี้ประเทศไทย มีการลงทุนจากต่างประเทศคิดเป็นมูลค่า 3.8 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ คิดเป็นอันดับ 1 ใน 10 ของกลุ่มประเทศนำลงทุนของโลก จึงทำให้ธุรกิจอุตสาหกรรมอาหารของประเทศไทยได้รับอานิสงส์ เกิดการจ้างงานและการขยายตัวของภาคการผลิตในประเทศอย่างมาก ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมให้ประเทศเป็นครัวของโลก โดยมีการมุ่งเน้นให้มีการขยายตัวของอาหารไทย ส่งเสริมให้อาหารไทยเป็นหนึ่งในอาหารที่ได้รับความนิยมทั่วโลก โดยตั้งเป้าหมายให้ประเทศไทยเป็นผู้ส่งออกสินค้าอาหารและผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยรายใหญ่ 1 ใน 5 ของโลก ด้านการผลิตของอุตสาหกรรมอาหารมีปริมาณการผลิตลดลงเป็นผลจากการที่ระดับราคาสินค้าอาหาร โดยรวมได้รับผลกระทบจากราคาวัตถุดิบนำเข้าจากตลาดโลกที่ปรับตัวสูงขึ้น ตามภาวะเศรษฐกิจโลกที่ฟื้นตัว ประกอบกับการแข็งค่าของค่าเงินบาท ส่งผลต่อภาคการส่งออกที่ได้รับเป็นเงินบาทลดลงทำให้ภาคการผลิตของอุตสาหกรรมอาหาร โดยเฉพาะที่ส่งออกขยายตัวได้ไม่มากนัก ด้านทางตลาดภายในประเทศปรับตัวสูงขึ้นส่งผลต่อระดับราคาสินค้าหลายรายการได้ปรับตัวเพิ่มขึ้น ทำให้ผู้บริโภคลดการจับจ่ายใช้สอยลง และส่งผลให้ภาพรวมการจำหน่ายในประเทศของอุตสาหกรรมอาหารลดลง ด้านการส่งออกอุตสาหกรรมอาหาร มีมูลค่ารวม 6,785.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือ 207,336.60 ล้านบาท โดยขยายตัวร้อยละ 8.1 ในรูปของดอลลาร์สหรัฐฯ และร้อยละ 10.10 ในรูปของเงินบาท เป็นผลจากภาวะเศรษฐกิจในประเทศผู้นำเข้าฟื้นตัวซึ่งพบว่า มูลค่าการส่งออกทั้งในรูปของเงินบาทและดอลลาร์สหรัฐฯ มีการขยายตัวในทุกกลุ่มผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะปศุสัตว์ ข้าวและ

ธัญพืช ผักผลไม้ และประมง เนื่องจากระดับราคาสินค้าอาหารได้ปรับตัวดีขึ้นตามภาวะเศรษฐกิจโลกที่ฟื้นตัว แม้ว่าค่าเงินบาทได้ปรับแข็งค่าขึ้น แต่การส่งออกอาหารในภาพรวมยังสามารถปรับเพิ่มขึ้นตามความเชื่อมั่นของผู้บริโภคทั่วโลกที่ปรับตัวดีขึ้น

การสนับสนุนจากภาครัฐนั้นรัฐบาลได้ดำเนินนโยบายและมาตรการต่าง ๆ เกี่ยวกับอุตสาหกรรมอาหาร โดยเน้นการให้ความช่วยเหลือกับเกษตรกรที่เป็นผู้ผลิตวัตถุดิบ เนื่องจากประสบปัญหาต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้นและระดับราคาลดลง รวมทั้งช่วยเหลือผู้ประกอบการที่ประสบปัญหาปริมาณการจำหน่ายสินค้าอาหารภายในประเทศลดลง ซึ่งเป็นผลมาจากระดับราคาน้ำมันและด้านปัจจัยการผลิตต่าง ๆ สำหรับแนวโน้มการผลิตและการส่งออกอุตสาหกรรมอาหารของปี พ.ศ. 2554 คาดว่า ทิศทางการผลิตและการส่งออกจะปรับตัวลดลงตามฤดูกาล จากการลดลงของวัตถุดิบในพื้นที่เพาะปลูกประสบปัญหาภัยธรรมชาติ ทั้งอุทกภัยในภาคใต้ ภัยแล้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีผลกระทบต่อสินค้าประมง สับปะรด มันสำปะหลัง และผักต่าง ๆ รวมทั้งค่าเงินบาทที่เริ่มทรงตัวและมีแนวโน้มแข็งค่าขึ้น แม้ว่าระดับราคาสินค้าอาหารในตลาดโลกปรับตัวสูงขึ้น แต่จากปัจจัยลบ เช่น ภัยธรรมชาติที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ การก่อกองกลางในหลายประเทศ รวมถึงการเคลื่อนไหวของระดับราคาน้ำมันที่มีแนวโน้มปรับตัวเพิ่มขึ้น และมาตรการกีดกันทางการค้ารูปแบบต่าง ๆ ที่ประเทศผู้นำเข้าจะประกาศใช้ในอนาคต เช่น มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่เริ่มมีการบังคับใช้ โดยเฉพาะการทำนาลากระบุงร่อยคาร์บอนที่จำหน่ายในสหภาพยุโรป จะทำให้การส่งออกอุตสาหกรรมอาหารในภาพรวมชะลอตัวลงได้

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ตลาดทุน ถือเป็นแหล่งกลางในการออม การลงทุน และการระดมทุนที่สำคัญ การทำงานของตลาดทุนเป็นกลไกสำหรับการจัดสรรทรัพยากรทางการเงินจากผู้มีเงินทุนส่วนเกินไปยังผู้ที่ขาดแคลนเงินทุน ซึ่งสามารถนำเงินนั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยเหตุนี้ตลาดทุนจึงเป็นทางเลือกสำหรับการลงทุนและการจัดหาเงินทุนของภาครัฐและเอกชน ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยนับเป็นตลาดรองที่สำคัญของ

ตลาดทุนในไทย จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2517 มีสภาพเป็นนิติบุคคล และเป็นสถาบันเอกชนซึ่งดำเนินการ โดยไม่มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำผลกำไรมาแบ่งปัน ทำหน้าที่เป็นแหล่งกลางสำหรับการซื้อขายหลักทรัพย์ เพื่อ ส่งเสริมการออมและการระดมทุนในประเทศ สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมเป็น เจ้าของธุรกิจและอุตสาหกรรมในประเทศดูแลการซื้อขายหลักทรัพย์มีสภาพคล่องในราคา ที่สมเหตุสมผลเป็นระเบียบ รวมทั้งให้ความคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้น โดยมี คณะกรรมการและผู้บริหารตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เป็นผู้กำหนดนโยบาย ดำเนินงานและบริหารงาน ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมีรายได้หลักจากค่าธรรมเนียม การให้บริการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายหลักทรัพย์ และไม่ได้ใช้งบประมาณของ ทางการ (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, สถาบันพัฒนาความรู้ตลาดทุน, ฝ่ายสื่อ- ความรู้และห้องสมุด, 2551)

ประเภทของตลาดหลักทรัพย์

ตลาดหลักทรัพย์สามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ตลาดแรกหรือตลาดเพื่อซื้อขาย หลักทรัพย์ที่ออกใหม่ และตลาดรองหรือตลาดค้าหลักทรัพย์ (จิรัตน์ สังข์แก้ว, 2547, หน้า 32)

ตลาดแรกหรือตลาดเพื่อซื้อขายหลักทรัพย์ที่ออกใหม่ เป็นตลาดเพื่อการเสนอขาย หลักทรัพย์ที่ผู้ต้องการเงินทุนสร้างขึ้นมา แล้วนำเสนอขายเป็นครั้งแรก การนำตราสาร ออกขายเป็นการระดมทุน โดยตรงจากผู้ออมซึ่งลงทุนซื้อตราสาร ไปยังผู้ออกตราสาร เพื่อขายซึ่งต้องการเงินทุน การเสนอขายหลักทรัพย์ที่ออกมาใหม่สามารถทำได้ทั้ง การจำหน่ายในวงจำกัดและวงกว้าง การเสนอขายหลักทรัพย์อาจกระทำโดยธุรกิจ ผู้ต้องการเพิ่มทุนเองหรืออาจให้สถาบันการเงินช่วยจัดการให้ก็ได้ โดยจะมีวาณิชธนกร เข้ามาเป็นที่ปรึกษาทางการเงินและอำนวยความสะดวกในขั้นตอนต่าง ๆ ของการระดม- ทุนจนเสร็จกระบวนการ

ตลาดรองหรือตลาดค้าหลักทรัพย์ เป็นแหล่งซื้อขายหลักทรัพย์ที่ได้ออกจำหน่าย และหมุนเวียนในระบบอยู่แล้ว ทำให้เกิดการเปลี่ยนมือระหว่างผู้ลงทุนซึ่งถือครอง หลักทรัพย์อยู่และผู้ลงทุนรายต่อไปที่ประสงค์จะลงทุนซื้อหลักทรัพย์นั้นต่อ การซื้อขาย

หลักทรัพย์ในตลาดรองเป็นเพียงการซื้อขายแลกเปลี่ยนหลักทรัพย์ระหว่างผู้ลงทุน และเงินทุนที่ไหลเวียนระหว่างกันไม่ได้ไหลไปยังบริษัทผู้ออกตราสารอีก ตลาดรองมีความสำคัญมากเพราะทำให้ผู้ลงทุนในตลาดแรกเกิดความมั่นใจว่าหลักทรัพย์ที่ตนซื้อจะมีตลาดรองเพื่อรองรับเมื่อต้องการเปลี่ยนหลักทรัพย์นั้นเป็นเงินสด ตลาดรองจึงทำหน้าที่สนับสนุนและเกี่ยวข้องกับตลาดแรกอย่างใกล้ชิด

โครงสร้างของหุ้นสามัญจำแนกตามกลุ่มอุตสาหกรรมและหมวดธุรกิจ

เนื่องจากหุ้นสามัญเป็นหลักทรัพย์มีความสำคัญ ดังนั้นตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จึงแบ่งหุ้นสามัญออกตามกลุ่มอุตสาหกรรมและหมวดธุรกิจ ดังนี้ (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2554ก)

ตาราง 2

โครงสร้างจำแนกตามกลุ่มอุตสาหกรรมและหมวดธุรกิจ

กลุ่มอุตสาหกรรม		หมวดธุรกิจ
เกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร (AGRO)	AGRI	ธุรกิจการเกษตร
	FOOD	อาหารและเครื่องดื่ม
สินค้าอุปโภคบริโภค (CONSUMP)	FASHION	แฟชั่น
	HOME	ของใช้ในครัวเรือนและสำนักงาน
	PERSON	ของใช้ส่วนตัวและเวชภัณฑ์
ธุรกิจการเงิน (FINCIAL)	BANK	ธนาคาร
	FIN	เงินทุนและหลักทรัพย์
	INSUR	ประกันภัยและประกันชีวิต
สินค้าอุตสาหกรรม (INDUS)	AUTO	ยานยนต์
	IMM	วัสดุอุตสาหกรรมและเครื่องจักร
	PAPER	กระดาษและวัสดุการพิมพ์
	PETRO	ปิโตรเคมีและเคมีภัณฑ์
	PKG	บรรจุภัณฑ์
	STEEL	เหล็ก
	อสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง (PROP CON)	CONMAT
	PFUND	กองทุนรวมอสังหาริมทรัพย์
	PROP	พัฒนาอสังหาริมทรัพย์

ตาราง 2 (ต่อ)

กลุ่มอุตสาหกรรม		หมวดธุรกิจ
ทรัพยากร (RESOURC)	ENERG	พลังงานและสาธารณูปโภค
	MINE	เหมืองแร่
อสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง (PROP CON)	CONMAT	วัสดุก่อสร้าง
	PFUND	กองทุนรวมอสังหาริมทรัพย์
	PROP	พัฒนาอสังหาริมทรัพย์
ทรัพยากร (RESOURC)	ENERG	พลังงานและสาธารณูปโภค
	MINE	เหมืองแร่
บริการ (SERVICE)	COMM	พาณิชย์
	HEALTH	การแพทย์
	MEDIA	สื่อและสิ่งพิมพ์
	PROF	บริการเฉพาะกิจ
	TOURISM	การท่องเที่ยวและสันทนาการ
	TRANS	ขนส่งและโลจิสติกส์
	ETRON	ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์
เทคโนโลยี (TECH)	ICT	เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ที่มา. จาก คำนีราคารายกลุ่มอุตสาหกรรมและหมวดธุรกิจ, โดย ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2554ก, ค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2554, จาก, http://www.set.or.th/th/products/index/setindex_p2.html